

Władysław Zamoyski (18 listopada 1853 w Paryżu - 3 października 1924 w Kórniku)

Temu hrabiemu z Polaków w Paryżu

należy się na Giewoncie na krzyżu

napis "Niech śpiewa wiatr

kto dla ochrony Tatr

dał hasło >START!<" - i ten pomnik ze spiżu.

(ebs)

Władysław Zamoyski hrabia herbu Jelita - polski działacz społeczny, fundator Zakładów Kórnickich, był członkiem francuskiej komisji rządowej na wystawę powszechną w Sydney i w tej roli odbył podróż po Australii i Oceanii, skąd przywiózł bogate zbiory etnograficzne i mineralogiczne. Zawsze chodził skromnie ubrany, mieszkał w jednym pokoju, nie wydawał przyjęć. Ostatecznie wszystko co miał oddał utworzonej przez siebie fundacji, która służyć miała narodowi i społeczeństwu.

<https://www.youtube.com/watch?v=MrnDtYjcqYA>

Urodził się 18 listopada 1853 w Paryżu jako syn Władysława Zamoyskiego (generała armii tureckiej, polskiego działacza emigracyjnego) i Jadwigi Zamoyskiej z Działyńskich. Miał jednego brata, Witolda (1855-1874), i dwie siostry: przedwcześnie zmarłą w Anglii Marię (1857-1858) i drugą także Marię (1860-1937). Byli wnukami Stanisława Kostki Zamoyskiego, XII ordynata Ordynacji Zamojskiej (to on w 1829 r. sprzedał Zamość) i księżniczki Zofii Czartoryskiej. Ordynatostwo mieli 11 dzieci, XIII ordynatem został ich najstarszy syn - Konstanty.

Władysław, czwarty z kolei syn - ojciec władcy Tatr (nosił to samo imię), robił karierę wojskową i polityczną. W czasie powstania listopadowego był adiutantem generała Skrzyneckiego, po jego upadku wyemigrował do Francji.

W 1871 młody hrabia Władysław przystąpił do egzaminów maturalnych w paryskim *Lycée Impérial Charlemagne*, następnie w latach 1874-1878 czterokrotnie bez powodzenia usiłował dostać się do *École polytechnique*. Służył w wojsku francuskim (doszedł do stopnia podporucznika).

Mieszkał za granicą aż do 1881, gdy dotarła do niego wiadomość - odbywał właśnie długą podróż do Australii, Oceanii i Stanów Zjednoczonych - o spadku. Wuj Jan Działyński, brat jego matki, zapisał mu cały majątek -

wielkopolskie dobra, z ponad 13 tys. ha ziemi, z czego 5 tys. ha zajmowały lasy, z zamkiem w Kórniku (dziś ma on status pomnika historii Polski) i biblioteką (30 tys. starodruków, 15 tys. rękopisów - to tylko część jej zbiorów).

W 1881 objął zapisane mu przez Jana Działyńskiego dobra kórnickie. Współpracował z matką i siostrą przy tworzeniu Szkoły Domowej Pracy Kobiet (1882), przeniesionej później z Kórnika do Kuźnic (obecnie część Zakopanego). Zarządcą dóbr zakopiańskich i kórnickich hrabiego Zamoyskiego był Wincenty Szymborski, ojciec Wisławy Szymborskiej, która urodziła się w zabudowaniach dworskich na Prowencie między Kórnikiem a Brinem.

Był rzecznikiem polskiej własności w Prowincji Poznańskiej; w 1885 jako obywatel francuski został objęty tzw. ustawami bismarckowskimi i wraz z matką i siostrą wydalono go. W kolejnych latach działał w Galicji, gdzie m.in. rozprawdzał akcje poznańskiego Banku Ziemińskiego, był członkiem założycielem Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie.

W 1889, z myślą o ratowaniu lasów tatrzańskich, nabył, w drodze licytacji za 460 002 złote reńskie i 3 centy, dobra zakopiańskie, czyli znaczną część dzisiejszych Tatr Polskich (przebijając o jeden cent ofertę przedsiębiorcy przemysłu drzewnego i hutniczego Józefa Goldfingera). W sądzie międzynarodowym w Grazu uzyskał w 1902 roku wyrok włączający okolice Morskiego Oka w granice ziem polskich i kończący spór o ziemie tatrzańskie.

<https://www.youtube.com/watch?v=tbx1XJPY7Os>

Teren ten obejmował 1/3 dzisiejszych Tatr polskich, Kuźnice, wszystko powyżej Zakopanego, obszary wokół i wewnątrz miasta, dolinę Kościeliską. Kupił ten majątek jako "stertę kamieni" ogołoconych z drzew, bo też nikt inny tego wszystkiego nie chciał. Zamoyski ryzykował wiele, bo ci, co chcieli kupić, to jedynie po to, by wyzyskać do reszty ludzi, lasy na papier, a kamień na tłużeń.

Zamoyski uratował więc Tatry przed zniszczeniem. Zaprowadził ład i kulturę tam, gdzie jej brakowało. Sadził lasy, zbudował kolej, kilka szkół, wodociągi, elektrownię. Miał udziały w prawie każdym przedsięwzięciu umożliwiającym rozwój polskiej "góralczyzny". W tamtych czasach właśnie tworzyła się i hartowała ta specyficzna polska kultura. Dzięki staraniom Zamoyskiego (i Andrzeja Chramca) powstała linia kolejowa Chabówka - Zakopane i szosa do Zakopanego.

Żeby Zakopane mogło zostać ukształtowane, musiał zostać spełniony pewien układ warunków. W latach 60. XIX wieku na Krakowie kończyły się możliwości komunikacyjne. Do niego można było dojechać koleją, ale dalej trzeba było jechać furką. Kiedy Stanisław Witkiewicz zamierzał się osiedlić w Zakopanem w 1890, mógł dojechać koleją do Chabówki i stamtąd dalej furką. Wreszcie w 1899 linia kolejowa została przedłużona do samego Zakopanego, które wtedy było już dobrze rozreklamowane.

Gdyby nie wpływy "z dworu", jak mówili miejscowi, tak dynamiczny i wielowymiarowy rozwój tego miejsca, nie mógłby się zdarzyć. Morskie Oko też byłoby dziś prawdopodobnie słowackie jak Spiż, gdyby nie upór i

zaangażowanie Zamoyskiego.

Nazwano go "Władcą Tatr". Zakopane i kawałek Tatr, jaki kupił na licytacji, był naprawdę spory, bo obejmował niemal połowę gór po galicyjskiej stronie granicy. Dzisiejszy Tatrzański Park Narodowy niemal w całości składa się z lasów Zamoyskiego, i to nie jest przypadek. "Władca Tatr" zatrzymał ich dewastacyjny wyręb.

W Kórniku nieczęsto bywał, bo wyrzucony z Prus, jako obywatel innego kraju, mieszkać w swoim domu nie mógł. Majątek wielkopolski pomnożył jednak, skarby kórnickie zachował. Miał "głowę do interesów", ogromną pracowitość, obowiązkowość, szczęście w przedsięwzięciach i wiarę w Boga i możliwość odzyskania przez Polskę niepodległości. Temu też poświęcił to, co - osobiste, towarzyskie i zawodowe.

Uczestniczył w pracach emigracji polskiej. Był m.in. prezesem Instytucji Czcii i Chleba, członkiem założycielem Polskiego Towarzystwa Literacko-Artystycznego, współpracownikiem prowadzonego przez siostrę Marię stowarzyszenia pomocy polskim emigrantom we Francji Opieka Polska. W 1920 powrócił do Polski. Nie założył rodziny, majątek wraz z Biblioteką Kórnicką przekazał narodowi polskiemu, tworząc fundację Zakłady Kórnickie.

10 listopada 1933 "za wybitne zasługi dla kraju, pracę społeczną oraz wielką ofiarność" został pośmiertnie odznaczony przez Prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego Wielką Wstęgą Orderu Odrodzenia Polski.

<https://www.youtube.com/watch?v=5p53pd7lpmw>

Jego imieniem jest nazwana jedna z poznańskich szkół podstawowych.

Film "IX Władysław hr Zamoyski Władca Tatr" - w dwóch częściach w tekście powyżej, tu w całości:

<https://www.youtube.com/watch?v=TtEN2kMhnmw>

W filmie występują: prof. Andrzej Kwilecki - UAM, prof. Kazimierz Karolczak - Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, prof. Stanisław Hodorowicz, dr Wanda Karkucińska - Biblioteka Kórnicka PAN, Mirosław Kwieciński - Biblioteka Kórnicka PAN, dr Danuta Płygawko - UAM, dr Jerzy Roszkowski - Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem, dr Marcin Guzik - Tatrzański Park Narodowy, Piotr Bąk - Klub im. Władysława Zamoyskiego w Zakopanem, Tomasz Dziadoń - Tatrzański Park Narodowy, S. Ambrozja Anna Stelmach - ZSAPU Pustelnia Św. Alberta na Kalatówkach, Teresa Grończak, Maria Wójcik.

O tym jak Władysław Zamoyski uratował polskie Tatry - audycja radiowa z 18 listopada 2021, w 168. rocznicę

urodzin hrabiego.